

ZHUANG ZI

TAO

ÎN AFORISME



AROPA
1997

DOUĂ ISTORIOARE CU TÎLC

Îmi revine în minte povestirea unui vizitator al lui Ramana Maharshi, la *ashramul* din Arunachala, prin anii 30-40. Ramana este celebrul iluminat indian (a nu se confunda cu Maharshi Mahesh), care a fost prezentat publicului occidental în special de lucrările lui Paul Brunton.

Vizitatorul își aminteste o întâmplare cu tîlc la care a asistat fără voia lui. Ramana medita într-un ungher retras, total absent la tot ce-l înconjoară. La un moment dat, o cobră imensă i-a apărut în preajmă, s-a apropiat și l-a atins în treacăt, pentru a se pierde în frunzis. Trupul maestrului rămase neclintit, impasibil în fața primejdiei mortii. Cel puțin asta a fost impresia privitorului. Putin după, povestitorul avu ocazia să-i adreseze lui Maharshi cîteva întrebări. Și, debută desigur, cu: "Ce ați simțit Maestre cînd cobra aceea v-a atins în timp ce meditați?" Cu aerul cel mai natural din lume, Ramana răspunse: "Frică, firește!"(1).

1. Ramana Maharshi, "His Relevance Today"...

O altă relatare, de astă dată din literatura Zen. Un ucenic îl întreabă pe Maestru: "Ce trebuie să fac pentru a atinge Satori?" Maestrul îi răspunde: "Ai mâncat?" - "Da", zise ucenicul. - "Ti-ai spălat blidul?" - "Nu", zise ucenicul. - "Mars și spală-ti blidul nărodule!", replică Maestrul(2).

Ambele anecdote configurează deja ambianța spirituală în care putem integra taoismul. Mai întâi, însă, câteva elucidări.

Primul caz, sugerează confuzia larg răspândită la omul occidental, cum că viața spirituală, la apogeul ei, ar trebui să ne ofere o pavază în fața vicisitudinilor vieții. Înteptul iluminat ar trebui să fie un soi de supraom, o ființă megalitică, un campion al performanțelor extra-mundane. El nu mai este afectat de tot ceea ce afectează ființa profană. Ne imaginăm că, în meditație, înteptul și-a abandonat trupul și s-a unit cu infinitul (Brahman, Dumnezeu, Tao, etc.). Cu timpul, meditația îi devine reflex, așa încât înteptul trăiește în condiția celui eliberat de tarele trupești și sufletești. Cu greu am putea admite că un

2. Un climat spiritual asemănător îl găsim în aforismele crestine ale părinților desertului. Iată unul: Un călugăr venerabil a fost întrebat: "Ce trebuie să faci pentru a te mântui?" Călugărul împlotea cosuri de răchită. Fără a-și abate atenția de la lucru, răspunde simplu: "Ceea ce vezi aici" (Cît. De Marc de Smedt, "La clarté intérieure", Albin Michel, 1993, p.137).

asemenea "monstru sacru" ar mai putea iubi ca noi, urî ca noi, mânca, bea, dormi, urina, defeca, etc., ca noi. Într-un cuvânt, în fantezia noastră, omul spiritual, Desăvîrsitul, nu mai este om în sensul profan al termenului.

Ar trebui să adăugăm aici că o atare mentalitate nu este apanajul exclusiv al omului de rînd. Un savant de talia lui M. Eliade a crezut și el, ba chiar a "dovedit" că inițierea spirituală înseamnă o mutație ontologică a ființei - credincios dihotomiei, clasice de-acum - sacru profan. Altfel spus, iluminatul este musai un avatar al sacrului, în timp ce omul de rînd, o expresie a profanului...(3).

Aceeasi mentalitate, repet, o găsim pretutindeni în lumea modernă occidentală, dacă nu și în cea orientală... Exemplul lui Ramana Maharshi a arătat însă că înteptul nu a încetat să fie om, că, în momentele tipice de viață, el se comportă ca oricare dintre noi. Experiențele sale spirituale nu l-au scutit de tributul pe care îl plătim cu toții naturii noastre "profane".

A doua anecdotă trebuie privită în corelare cu prima. Ucenicul doritor de Satori este fiecare din noi, oricine se simte atras de antrenamentele și performanțele spirituale. Ceea ce interesează este însă altceva. Faptul că credem, aprioric, că Satori

3. În taoism nu există nimic asemănător acestei dihotomii "sacru-profan". În realitate sacralitatea în extrema ei atinge profanul și viceversa...

poate fi obținut dacă facem cu sîrguință ceva anume. Ne spunem în sinea noastră că un ideal atît de inaccesibil nu ar putea fi atins decît prin efort, renunțare, sacrificiu, și altele la fel. Or, replica Maestrului Zen este pulverizantă; ea s-ar putea traduce cam așa: ca să-l atingi pe Satori nu trebuie să faci nimic deosebit în acest sens. Nimic deliberat, programat. Sau: nu ai nimic altceva de făcut decît ce ai făcut și pînă acum. Să mănînci cînd e timpul să mănînci, să dormi cînd ti-e somn, să meditezi cînd e timpul să meditezi, să pălăvrăgești cînd îți vine, s.a.m.d.

Iată o altă viziune care ne intrigă: faptul că nu trebuie să facem nimic special ca să-l atingem pe Satori!...

SPIRITUL TAOISMULUI

Am afirmat mai sus că ambele istorioare configurează ambianța spirituală în care putem integra taoismul. Am avut în vedere, desigur, faptul că taoismul nu este o filosofie anacronică. Mai precis, că: spiritul acestei filosofii este prezent și azi, deși nu este urmărit adeseori în chip deliberat. Am vrut să spun că spiritul taoismului este firescul vieții, iar acest "firesc" nu se modifică de-a lungul secolelor de evoluție a civilizației umane. Ca să parafrazăm hexagrama 48 din "Cartea Schimbărilor" ("Yi Jing"), firescul nici nu crește nici nu diminuează în relație cu scurgerea timpului, cu módele, cu noile cutume. Desigur că el poate fi ignorat, la un moment dat. El

poate fi demonetizat. El poate fi chiar și imitat în chip morbid: dacă avem în vedere mișcările de tip ecologist, de întoarcere la natură, în genul în care au aplicat acest deziderat toți acei hippies ai anilor 60. În acest din urmă caz, firescul, naturalul se confundă cu îndobitocirea voită, cu bestialul!

Revenind la taoism, trebuie precizat că: nu avem de-a face aici cu o filozofie în sensul occidental al termenului, adică cu un sistem încheiat de idei și concepții, extrem de labirintice, care vor să demonstreze că lumea este ~~un~~ cutare lucru și nicidecum altceva. Nu avem de-a face cu o etică, cu o morală, cu o tehnică soterică de genul celei creștine. Taoismul nu se sinchisește de teoria cunoașterii, el nu axiomează nimic, nu obligă la nimic. Un aforism semnat Zhuang Zi spune că: doctrina taoistă este la fel de aproape de ființa umană ca și umbra de formă sau eco-ul de sunet... Taoismul este, într-un cuvînt, un mod de viață. Și, mai precis, un mod de viață care se inspiră din firescul cu care se manifestă fenomenele naturii. Tao însuși, "conceptul" central al taoismului, "desemnează calea regulată a alternanței anotimpurilor, a mișcării soarelui, lunii și stelelor..."(4).

4. Lao Zi, "Cartea despre Dao și Putere", Humanitas, 1993, p.19.

UN *MODUS VIVENDI* INSPIRAT DIN NATURĂ

Ideea că un mod de viață s-ar putea inspira din firescul desfășurării fenomenelor naturii poate naste, și ea, o multime de confuzii în mintea omului modern. Pentru că nu vedem, de pildă, cum am putea transpune în conduita noastră ceea ce înregistrăm în fenomene impersonale naturale ca ploaia, tunetul, succesiunea ciclică a anotimpurilor, etc. Putem admite, desigur, că experimentatorii chinezi au putut trage folos din imitarea gesturilor animalelor care mănâncă, merg, dorm, vinează, se bat, etc. În artele marțiale, multe procedee de atac și de apărare imită "tehnica" spontană a animalelor sălbatice. O multime de filme de arte marțiale, mult gustate de public, tratează această omologare eficientă între atitudinea animală și cea umană, în lupta corp la corp. Totuși, nu stim nimic despre o corespondență viabilă între fenomenele naturii și viața noastră de zi cu zi, așa cum este ea recomandată de taoism.

CUNOASTEREA INTELLECTUALĂ, O CUNOASTERE INADECVATĂ

Este cu neputință să ne reprezentăm o asemenea performanță pentru că instrumentul cu care înțelegem ce se petrece în lumea înconjurătoare și în noi însine este intelectul. Or, intelectul nostru se servește în munca sa de prelucrare a informațiilor

diverse pe care ni le trimit simturile de concepte (5). Conduita noastră nu este inspirată, în cele mai multe cazuri, de evaluarea corectă a momentului, ci de ceea ce stim în prealabil (și aici, desigur, memoria își are rolul ei) despre natura momentului respectiv.

Un exemplu inspirat de Chögyam Trungpa, lămurește precis cele de mai sus. Să zicem că cineva se îndreaptă spre noi. Ne spunem în sinea noastră: este un prieten. Și-atunci ne pregătim să-i dăm bună ziua, să-i întindem mîna, să-i oferim o cească de cafea, etc. Sau: e dusman. Și-atunci armăm revolverul gata-gata să tragem fără somatie. În realitate, detasarea sau încordarea noastră, plăcerea sau neplăcerea resimțită la vederea cuiva sînt reacții mediate și contaminate de prejudecățile noastre asimilate conceptual; ele dictează ce și cum să facem într-o situație dată. Aceste "prejudecăți" pot fi amprente ale unor experiențe reale ale trecutului, dar tocmai acest caracter de *experiențe trecute* ne face să le bănuim de inadecvare la prezent (de aceea le numim prejudecăți, chit că ele nu au fost primite de-a gata, ci au fost experimentate de noi însine în mod direct). Or, ceea ce a fost valabil cîndva, într-un trecut mai mult sau mai puțin

5. Gîndirea conceptuală a fost denunțată și de buddhism; în acest sens, Chogyam Trungpa o identifică cu "vederea eronată". La antipodi se află "vederea justă", prima articulație a cărării octuple a buddhismului. În opinia aceluiași, "vederea justă" este o vedere penetrantă "care

îndepărtat, riscă să se demonetizeze azi. Într-adevăr, acesta este cazul tuturor concepțiilor noastre, subiective sau obiective, moștenite sau dobândite, când se intersectează cu evenimentele prezentului. Noi ignorăm, pentru a relua exemplul de mai sus, în ce mare măsură 1., prietenul nu este întotdeauna prieten și dușmanul, dușman, 2., că ceea ce reținem în privința relației noastre trecute cu icsulescu nu mai corespunde momentului actual. Pentru că, așa cum afirmă taoismul, lumea este într-o continuă prefacere, iar acest proces este fără început și fără sfârșit. Mai mult chiar: prefacerea presupune alternanța contrariilor, continua transformare a unui fenomen în inversul lui(6). Iar Tao, despre care am pomenit deja, exprimă necesitatea naturală, neechivocă, a acestei metamorfoze curioase.

Intellectul nu ne poate ajuta să adoptăm în viața noastră de zi cu zi modelul naturii, al lui Tao, pentru că este sufocat de concepții și prejudecăți care pretind că au lămurit toate problemele de acest soi.

nu întretine o relație doar cu ceea ce e văzut, ci de asemenea și cu implicațiile acestei viziuni, cu totalitatea obiectelor și spațiului dimprejur" ("Le mythe de la liberté et la voie de la méditation", Ed. Du Seuil, p.69).

6. Fenomenul este cunoscut și lumii științifice moderne occidentale. Este ceea ce biologia a numit homeostazie negativă.

Este ca și în cazul amintit mai sus cu prietenul și dușmanul: pentru că știm deja ce și cum în materie de viață, nu vedem cum am putea admite măcar și faptul de a pune în discuție fundamentele taoismului.

GOANA DUPĂ *SIDSHIS*

Dacă intelectual nu putem realiza ce vrea și ce este taoismul, cu pretențiile sale de imitare a naturii, nu trebuie să ne intrige. După cum afirma însuși Zhuang Zi, foarte multă lume suferă de cecitate spirituală. În plus, după cum am văzut deja, imaginea noastră despre spiritualitate, despre alura *hors de comun* a expertului spiritual, despre Guru, este complet deformată. Nu vom putea admite în ruptul capului că adevărata spiritualitate nu ne scuteste de lacrimi și suferințe existențiale, de reacții și apetente omenesti, că, și mai grav, ea nu ne înzestrează cu faimoasele *siddhis*, puteri miraculoase, la care visăm zi și noapte. Iată un fapt simptomatic:

O grupare de radiesteziști terapeuți se adresează unui medic specialist ca să-i învețe hipnoza. Întrebați la ce au nevoie de așa ceva, ei răspund: "ca să-i introducem în starea alfa pe pacienți". - "La ce bun să-i introduceți în starea alfa?", întreabă medicul - "Ca să-i vindecăm", răspund ei cu aerul cel mai natural din lume. Morala e simplă: după câteva săptămâni de cursuri de radiestezie, oamenii își imaginează că au câpătat peste noapte capacități de vindecare, și că nu le mai

lipsește decît hipnoza aferentă pe care o pot solicita, firesc, unui medic de specialitate. Această superficialitate cu care tratăm marile noastre probleme, cum ar fi și vindecarea semenilor, această "inocentă" încredintare că, cît ai bate din palme, te-ai căpătuit cu puteri paranormale, explică și ea neputința noastră de a înțelege spiritul taoismului. În fond, adeptul taoist nici nu vindecă, nici nu se vindecă, nici nu merge pe tăciuni aprinși, nici nu zboară prin văzduh, nici-nici; atunci la ce bun, ne vom întreba, la ce folosește taoismul?

REVELAREA INTUITIVĂ A LUI TAO

Voi rezista tentației de a explica și argumenta în spiritul disputelor occidentale ce este și ce nu este taoismul, de ce e nevoie de taoism, etc. Nu voi lămuri nici care e condiția intelectuală, mai pe românește ce trebuie să facem pentru a înțelege spiritul taoismului, modul cum natura devine modelul existenței noastre cotidiene. Pentru că nici patriarhii acestui *modus vivendi*, cei care au scris primele cărți despre așa ceva, nu și-au dat silința s-o facă. Nu au făcut-o pentru că au înțeles că învățătura în cazul nostru nu este o afacere a intelectului, ci a *intuiției*. Că, ajungem în chip natural la taoism dacă ne izbim cu capul de pragul de sus în viața noastră de zi cu zi, și reflectăm asupra acestei isprăvi. Și, mai ales, pentru că, în mod natural, toți sîntem taoiști, numai că nu știm acest lucru. "Învățătura" taoistă este o trezire la actualitatea fără fard a vieții

noastre și nimic mai mult. În realitate, nu există nimic asemănător cu o disciplină, cu o tehnică ce poate fi deprinsă treptat în cursuri școlarizate, în taoismul clasic(7).

Fără a ne dezamăgi prea mult din acest motiv, ne consolăm cu gîndul că aforismele despre Tao publicate în acest volum, împreună cu notele explicative însoțitoare, ne vor dirija aproximînd adevărul taoist, în așa fel încît vom putea gusta și noi din negrăita beatitudine a "zbenguirii în nenăscut", alături de Lao Zi, Zhuang Zi și alți iluștri maestri anonimi!...(8).

7. De fapt, metoda învățării spirituale în taoismul clasic nu implică altceva decît ilustrarea adevărurilor ultime prin demonstrații logice, prin pilde și expresii alegorice, prin istorioare cu tîlc, etc. O manieră mai apropiată de zicerile și parabolele lui Iisus din Noul Testament. Scopul este mai puțin de a ocupa intelectul adeptului cu formule meșteșugite, cît mai ales de a stimula intuiția naturală prin observația evenimentelor exterioare și interioare. Putem vorbi multe despre această "metodă"; esențialul este că ea rămîne infailibilă. Totul se petrece ca la un curs de înot, cînd profesorul se lipsește de noțiunile introductive, de părțile teoretice, de mișcările simulate pe uscat, și-i aruncă pe elevi în apă, fără nici o somație, pe neașteptate, pentru a căpăta într-o experiență directă și nu lipsită de traumă, reflexele naturale ale înotului.

8. Nu trebuie să se creadă, că taoistul caută cu tot dinadinsul izolarea și liniștea locurilor solitare, detașarea de viața mundană, neimplicarea în problemele de zi cu zi,

Nota bene: Am renunțat de asemenea la alcătuirea unui dicționar de termeni taoiști. Studiul acestor expresii verbale mai mult sau mai puțin reușite nu ar ușura cu nimic perceperea spiritului cugetării taoiste. Or, acest spirit reiese viu din aforismele lui Zhuang Zi, din notele explicative însoțitoare. Cuvintele "cheie" nu au mare relevanță. De altfel, ele pot fi lămurite dacă apelăm la bibliografia de specialitate pe care am adăugat-o la sfârșitul introducerii de față.

asa cum adeseori pare să reiasă din aforismele publicate aici. Acolo unde este cazul de așa ceva întâlnim o opțiune de viață care poate foarte bine să meargă și în sens invers. Retragerea în izolare, efortul de liniștire, etc., sînt mai degrabă expresii ale firii cutăruia decît indicații tehnice privind Calea lui Tao.

ZHUANG ZI, OMUL...

Zhuang Zi este fără îndoială cel mai profund filozof pe care l-a dat vreodată China. După istoricul Sima Qian, el ar fi trăit în secolul al IV-lea î.H., originar din orasul Meng, provincia Song (astăzi în nord-estul orasului Shangqiu din Henan-ul oriental). O vreme, Zhuang Zi ar fi exercitat o profesiune modestă într-o manufactură de lac. A trăit însă în condiții mizere, preferînd libertatea personală jugului responsabilităților pe care i le-ar fi impus ocuparea unei funcții dregătorești. În acest sens, Sima Qian povesteste următoarele:

Auzind vorbindu-se de înțelepciunea lui Zhuang Zi, regele Wen de Zhou i-a trimis un mesager cu o mare sumă de bani pentru a-l invita și a-i oferi un post de ministru de stat. Zhuang Zi zîmbi și-i zise emisarului: "O mie de uncii de aur sînt o mare avuție, funcția de ministru este respectabilă. Dar ai privit vreodată boul care este pregătit pentru sacrificiu? După ce a fost îndopat vreme de mai mulți ani, e împodobit cu straie brodate și introdus în Marele Templu. În acel moment, el și-ar dori din toată inima să nu fie decît un biet purceluș anonim, dar mai este oare cu putîntă? Ia-ți tălpășița! Nu mă

ispiti. Prefer să mă zbungui într-o albie de porci decât să mă las priponit de cutare mahăr regal. Nu voi accepta în ruptul capului o funcție oficială căci vreau să trăiesc liber după cum mi-e voia"...

... ȘI OPERA

Zhuang Zi este autorul cărții omonime (din care s-au extras aforismele publicate aici). În opinia specialiștilor în taoismul clasic, cartea Zhuang Zi este "cea mai însemnată, fiindcă gândirea și atitudinea existențială ale vechilor taoiști ne devin accesibile în primul rând datorită ei"(1).

Cartea subzistă și azi sub forma unui lung text în proză divizat în 33 de capitole repartizate în "tablete interioare" (I-VII), "tabletele exterioare" (VIII-XXII), și "tablete diverse" (XXIII-XXXIII). Tradiția afirmă că numai "tabletele interioare" sînt opera lui Zhuang Zi, în timp ce celelalte două părți ale textului sînt atribuite discipolilor și succesorilor scolii Maestrului.

Prin edict imperial al împăratului Xuanzong de Tang, Zhuang Zi a primit în 742 numele onorific de "Omul Adevărat din Nanhua" (*Nanhua Zhenren*) (Nanhua: (ținutul) florilor din sud, numele locului). Este motivul pentru care opera lui s-a numit începînd cu dinastia Tang "Adevărata Clasica din Nanhua" (*Nanhua Zhenjing*).

1. Max Kaltenmark, "Lao Zi și Daoismul", Simpozion, 1994, p.101.

Zhuang Zi este, fără îndoială, un geniu literar cu totul iese din comun, lăudat și apreciat în mod unanim. El este mai înainte de toate fabulistul taoismului. Gîndirea sa se exprimă sub formă de fabule, de istorioare care asociază concomitent o mare forță imaginativă, un umor sarcastic și o diatribă defăimătoare și polemică culminînd uneori cu impertinenta. În această privință, nu există o judecată mai pertinentă decît cea a autorului ultimului capitol din cartea Zhuang Zi:

El se exprimă în discursuri extravagante, în cuvinte insolite, în expresii fără cap și coadă, uneori prea slobode dar fără parțialitate, căci doctrina sa nu urmărește să traducă puncte de vedere particulare. El crede că lumea e mult prea confuză ca să merite o exprimare serioasă. De aceea e de părere că cuvintele de circumstanță sînt prolixе, cuvintele cu greutate își au valoarea lor, dar numai cuvintele revelatoare au o influență nelimitată.

Să mai adăugăm că în cartea cu pricina găsim esențialul tematicii taoiste din "Tao-Te-King", dar sub o formă amplificată și ilustrată cu abundente și scurte povestiri edificatoare.

DOCTRINA SPIRITUALĂ

Doctrina spirituală a lui Zhuang Zi, așa cum reiese ea din sistematizarea textelor sale, postulează cunoașterea intuitivă a lui Tao, Principiul absolut,

"motorul si măsura tuturor fiintelor". Formal, am putea distinge trei faze fundamentale în demersul unirii mistice cu Tao(2).

Prima este cea a convertirii, sau *metanoia*, caracterizată prin "întoarcerea înăuntru" si adoptarea unei noi table de valori care nu mai are nimic din prejudecățile si aspiratiile omului de rînd.

Urmează calea purgativă, sau *catharsis*, care videază ființa de tot ce eul nostru a adunat sub aspect etico-moral, cultural si spiritual, în existența profană. Aceasta conduce în final la iluminarea interioară.

La capătul acestui periplu spiritual, adeptul se uneste cu Tao, pe care îl contemplă cu mintea vidă de orice construcție intelectuală. El a atins atunci starea de "Om Adevărat" (*Zhenren*), adică de ins care si-a realizat natura proprie(3).

Zhuang Zi descrie el însusi această ascensiune spirituală, desfășurată pe un ciclu de 9 ani (cifra 9

este o cifră *yang* si, prin urmare, benefică), astfel:
*Yancheng Ziyou i-a zis lui Dogguo Zij: "Punîndu-mă sub ascultare în spiritul învățaturii domniei voastre:
După un an, mi-am regăsit starea de sălbăticie,
După doi ani, m-am putut mulțumi cu urmarea,
După trei ani, am pătruns lucrurile,
După patru ani, am devenit ceva,
După cinci ani, regăsi originea,
După șase ani, l-am reintegrat în suflet pe Gui,
După șapte ani am devenit Cer,
După opt ani, uitați distincția viață/moarte,
După nouă ani, s-a arătat Minunea"*

Pentru acest text, traducătorul, părintele C. Larre, a propus următoarea schemă: este necesar să:
1. Părăsești, 2. Urmezi, 3. Înțelegi, 4. Abandonezi, 5. Retrăiești, 6. Te reîncarnezi, 7. Trăiești în spiritual, 8. Să-ti consumi viața, 9. Obții viața eternă

Calea purgativă este ceea ce Zhuang Zi

"Rishi...", scrie autorul, desemnează o persoană care duce în permanentă o viață justă. În tibetană, *rishi* se spune *trang-song* (*drang aron*). *Trang* semnifică "direct", *song* semnifică "drept". Este vorba de o persoană care duce o viață dreaptă si directă, fără a introduce noi complicații în situația sa existentială. Este o disciplină permanentă, ultima disciplină. Ne simplificăm viața mai degrabă decît să ne înconjurăm de noi atracții sau să căutăm noi amestecuri ametoare" ("Le mythe de la liberte, et la voie de la meditation", Ed. Du Seuil, 1979, p. 106).

2. Zhuang Zi nu ne oferă o tehnică sistematizată a unirii cu Tao. După cum nu au făcut-o nici Buddha si nici Christos. Dacă vorbim totusi de *doctrina* sa spirituală o facem cu rezerva celui care stie că acest demers este "opera" succesorilor săi, atît clasici cît si moderni, a savanților de azi care se străduiesc să obțină indiciile unei tehnici coerente din scrierile Maestrului.

3. Poate că cea mai bună definiție a "Omului Adevărat" (*Zhenren*) ne-o oferă Chogyam Trungpa, atunci cînd încearcă să definească termenul sanscrit *Rishi*.

numeste "postul inimii" (*Xinzhai*), expresie care dă multă bătaie de cap specialistilor. Nu vom insista asupra ei, ci ne vom mărgini la următoarele: "el (taoistul) se detașează de orice cunoaștere dobândită. Ignorant și obscur (4), el nu mai are opinii, încît nu se mai poate discuta cu el" (5). Condiția paradoxală a celui care l-a realizat pe Tao, desi nu poate fi descrisă prin cuvinte, rezultă din remarcile unui alt promotor celebru al "doctrinei perfecte", Lie Zi:

Mă voi lăsa purtat de vînt spre miazăzi sau miazănoapte, la fel ca frunza căzută din copac, la fel ca firul de pai. Încît, nu voi mai putea spune dacă eu sînt cel care îl poartă pe vînt sau vîntul mă poartă pe mine" (6).

4. Ignoranța și obscuritatea adeptului taoist nu au nimic în comun cu imbecilitatea în sensul obișnuit al termenului.

5. Dacă vrem, o altă interpretare a "postului inimii" este de a lăsa mintea/inima în voia ei, de a permite gîndurilor și sentimentelor să vină și să plece după cum vor ele, fără nici o intervenție exterioară (concentrare yogica, etc.). "A încerca să controlezi mintea cu forța, scrie Alan Watts, este la fel ca a încerca să nivelezi valurile cu o scîndură și nu poate avea ca rezultat decît din ce în ce mai multe tulburări" ("Dao-Calea ca o curgere de apă". Humanitas, 1996, p. 154).

6. Această "dulce indolență" este în fond realizarea principiului non-rezistenței care urmărește fuziunea perfectă cu realitatea imediată.

Am văzut că recunoasterea identității viață/moarte constituie una din ultimele etape ale căii purgative taoiste. Iată cum vorbește Zhuang Zi despre moarte. Soția sa murise și prietenul său Hui Zi veni pentru a-si prezenta condoleanțele. Îl găsi pe Zhuang Zi cîntînd și bătînd tacticos măsura. Hui Zi, șocat, s-a indignat de această purtare. Zhuang Zi i-a răspuns astfel:

În momentul morții ei, am fost firește afectat, dar reflectînd asupra începutului am descoperit că la origine ea nu a avut viață; dar nu numai că nu a avut viață, ea nu a avut nici măcar formă; și nu numai că nu a avut formă, ci nici măcar suflu. Ceva efemer și insensibil se transformă în suflu, suflul în formă, forma în viață, și iată că acum viața se transformă în moarte. Totul se aseamănă cu succesiunea celor patru anotimpuri ale anului. În acest moment, soția mea s-a culcat liniștită în Marea casă. Dacă aș boci-o cu lacrimi amare, ar însemna că nu am înțeles cursul destinului. Iată de ce mă abțin (7).

7. Acest capitol calchiază expunerile lui Jean-Christophe Demariaux, "Le Tao", Ed. Du Cerf, 1990.

OBSERVATII PRELIMINARE

1. Traducerea textelor chinezești dă foarte mult de furcă specialistilor. Astfel că nu există nici în privința taoismului versiuni "oficiale", traduceri standard care să fi obținut girul tuturor sinologilor. Mai mult chiar, aceleași versiuni diferă aproape pînă la o răsturnare a sensurilor textului original. Cu atît mai mult vom înțelege dificultățile pe care le întâlnim atunci cînd traducem, la mîna a doua, un text de acest gen, dintr-o limbă intermediară, fie ea chiar și franceza...

2. Cuvîntul "spirit" care revine iar și iar în textele aforismelor, desemnează "mintea", "sufletul", "inima" (în sens taoist, adică privită ca sediu al gîndirii, cf. "Yi Jing"). Uneori am lăsat termenul "spirit" în forma inițială în text, alteori l-am transcris direct în funcție de semnificația sa specială în conjunctura semantică respectivă, alteori l-am explicat la subsol. Am permis astfel cititorului să perceapă vasta panoramă a înțelesurilor cuvîntului "spirit".

3. Aforismele din această carte sînt traduse urmărind nu atît litera textelor pe care le-am avut la îndemînă, cît mai ales spiritul taoismului. Același lucru este valabil mai ales în privința notelor explicative abundente care lămuresc aceste traduceri.

4. Adeseori Confucius este autorul unor reflexii filozofice taoiste, personajul principal al unor întâmplări relatate de Zhuang Zi. Trebuie subliniat că Confucius nu are practic nimic în comun cu aceste idei, că el reprezintă un curent filozofic aparte, care nu comunică decît vag cu taoismul filozofic. În rest, autorul aforismelor și-a luat libertatea de a pune în gura adversarului său propriile sale concepții.

5. Mai adaug că de-a lungul adnotărilor și comentariilor aforismelor am strecurat, ici-colo, cîteva paralele biblice și non-canonice. În acest din urmă caz, am apelat la "Evanghelia după Toma", un text apocrif care, în multe privințe, se aliniază mentalității taoiste. Citatele din aceste surse nu sînt literale.

6. *Bibliografie selectivă.* Pentru înțelegerea taoismului, dar și pentru o mai bună asimilare prin amplificarea sensului aforismelor, sugerez cititorului să consulte următoarele lucrări:

- Alan Watts - "Dao-Calea ca curgere de apă", Humanitas, 1996.
- Max Kaltenmark - "Lao Zi și daoismul", Sympozion, 1994.
- Jean-Christophe Demariaux - "Le Tao", Ed. Du Cerf, 1990.
- Tchouang Tseu - "Aphorismes", Albin Michel, 1986.
- Marcel Granet - "La religion des Chinois", Imago, 1989.
- Lao Tseu - "Tao Te King", Albin Michel, 1984.
- Lao Zi - "Cartea despre Dao și Putere", Humanitas, 1993.

- Patanjali - "Yoga Sutras", Albin Michel, 1991.
- Cyrille Javary - "Le Yi Jing", Ed. Cerf, 1989.
- "Yi King - Le Livre des Transformation", Librairie de Médicis 1973.
- Chögyam Trungpa - "Le Mythe de la liberté, et la voie de la méditation", Ed. du Seuil, 1979.
- Ramana Maharshi, "His Relevance Today", ...
- "L'Evangile selon Thomas", Ed. Métanoia, 1975.
- Marc de Smedt - "La clarté inférieure", Albin Michel, 1993.

O cunoaștere mică nu ar ști să se compare
 Cu o cunoaștere vastă.
 O viață scurtă nu ar ști să se compare
 Cu o existență lungă.
 Într-adevăr, oare cum ar putea-o ști?
 Ciuperca de o clipă nu cunoaște
 Alternanța zi-noapte.
 Crisalida nu cunoaște alternanța
 Primăvară-toamnă (1).

1. Toate fapăturile sînt condiționate de propriile lor limite naturale. Omul nu face excepție de la regulă. Avem aici una din ideile-fortă ale taoismului.

Cum să judeci ce este posibil sau imposibil?
Fiecare lucru își are propria-i posibilitate.
Numai dreapta măsură(1)
Ne permite să înțelegem realitatea
Și să realizăm unitatea cu Tao.

1. "Dreapta măsură" în sensul de bunul simț natural.

A te atasa de ceea ce este particular
Într-un lucru
Înseamnă a-i ignora universalitatea.
A uita că toate lucrurile sunt interdependente,
Că ele se întâlnesc, identice, în unitate,
Aceasta descrie situația unei povesti intitulate
"Trei de dimineață":
Un crescător de maimuțe gîdea că rația lor
Ar fi de trei nuci în fiecare dimineață,
Patru în fiecare seară.
Dar maimuțele s-au arătat furioase.
Atunci el le-a dat
Patru nuci în fiecare dimineață, trei seară de seară,
Și ele se arătară extaziate,
Tot astfel consideră și înțeleptul
Afirmația și negația
Și se conformează legilor naturii.

Toată lumea discută și emite
Categorii de contrarii.
Mi-ar place să aud un discurs
Care să nu intre în nici o categorie.
Dacă există un început al lumii
Atunci există și un timp dinainte de acest început
Și un timp dinainte al timpului dinainte.
Dacă există existență
Există deopotrivă și non-existență
Și un timp dinainte de neant.
Nu există nimic mai vast sub cer
Decît vîrful unui spic tomnatec
Iar un munte mare
Este un nimic în fața firmamentului.
Nimic nu întrece în vîrstă un copil mort (1).

1. O variantă a acestei observații o găsim în "Evanghelia după Toma". Acolo se spune cam așa: "În vremea vieții sale un moșneag nu va întârzia să consulte un prunc abia născut despre Viață..." Idee aberantă la prima vedere pentru că ce ar putea ști, în sensul curent al termenului, un prunc despre un subiect atît de controversat, de abisal?!

Tao nu se declară ca atare.
Discursul perfect nu se poate exprima.
Marea caritate nu se arată,
Adevărata puritate nu se vede,
Curajul real este fără cruzime,
Căci Tao care strălucește nu mai este Tao (1).
Discursul și scriitura rămân parțiale,
Caritatea ostentativă este falsă,
Puritatea dezvăluită se alterează,
Curajul crud nu-și atinge scopul.
Căci toate acestea cinci sînt ca și un cerc
Care se crede pătrat.
A ști că știința poate să nu știe
Rămîne cea mai înaltă știință... (2).

1. Orice lucru care intră în manifestare începe să decline. Sau: ostentația, încăpățînarea, consecvența, nu duc decît la inversul scopului căutat.

2. Afirmație ce amintește izbitor de meditația lui Socrate: "ci eu știu că nu știu..."

Oare cum as putea sti dacă iubirea de viață
Nu este cumva o iluzie? Cum as putea ști
Dacă nu cumva cel care se teme de moarte
Nu este ca și un copil care s-a rătăcit
Și plînge, pentru că nu-și mai regăsește casa?
Doamna Li, fiica ofițerului de frontieră Ai Feng,
A tot plîns pînă ce și-a udat tivul rochiei
Atunci cînd a luat-o cu el ducele Tsin.
Dar numai ce a intrat în palatul lui,
S-a întins în culcus și a înfulecat pe nerăsuflăte
Că a și regretat că s-a-ntrecut cu plînsul.
Oare cum aş putea ști dacă nu cumva
Mort, nu voi rîde de dragoste de viață?

Odinioară, eu, Zhuang Zi, visai
Că sînt un fluture zburătăcînd ba ici, ba colo
Ghiftuit, satisfăcut de soarta mea si ignorînd
Starea mea de om.
Brusc mă trezii și mă regăsii,
Surprins că sînt eu însumi.
Acum nu mai stiu dacă am fost un om
Care a visat că este fluture
Sau sînt un fluture care visează că este om.
Între fluture si mine există o diferență:
Anume ceea ce s-a numit schimbarea constantă(1).

1. Pasaj obscur care s-ar putea traduce mai degrabă
viceversa: Între mine si fluture nu există nici o diferență:
si eu, și el, sîntem supuși aceluiași principiu universal:
perpetua schimbare...

Viata mea este limitată iar cunoasterea nelimitată.
A vrea să ating nelimitatul ar conduce la epuizare.
Cine îi ajută pe ceilalți își atrage un renume
Cel care nu se ocupă decât de sine
Cade în disgratie.
Numai cel care urmează calea bunului simț (1)
Își reglează viața.
Se achită de datoriile sale
Și-si atinge limitele naturale

1. Aici, "bunul simț" traduce expresia "calea de mijloc" sau "calea mijlocului" care sâdeste destulă confuzie în mintea occidentală. În fond, "calea mijlocului" evoca ideea că nu este necesar să te opintesti să faci cutare sau cutare lucru; că, totul vine de la sine atunci când l-a sunat ceasul. Speculația poate fi întinsă însă și mai departe...

La moartea lui Lao Zi, discipolul său Zhin Zi spuse, văzînd cum bocesc oamenii în jurul trupului:

- Nu trebuie să intrăm în capcanele superstitiei și să sporim suma emoțiilor umane.

Maestrul a venit pentru că îi venise timpul să se nască; a plecat pentru că i-a venit timpul să moară. Pentru cei care acceptă astfel fenomenele vieții și morții, și se adaptează la circumstanțe, tristetea și boceala nu au sens.

Cei din vechime spuneau de cel care tocmai a murit că și-a desfăcut legăturile.

Combustibilul s-a consumat dar focul poate fi transmis: în fond, este cu neputință să-l vedem stins.

Confucius povesteste că, atunci când era în misiune în ținutul Zhu, a văzut niște purcelusi care sugeau mamelele unei scroafe care tocmai murise. Ei s-au oprit rapid și s-au îndepărtat căci mama lor nu-i mai privea și-și schimbase starea. Ei iubiseră în ea nu corpul ci ceea ce îl însufletea (1).

1. Adeseori și noi, oamenii, iubim aparențele și nu fondul, esența. Aparența lucrurilor, a ființelor, ține de conceptele pe care le asociem lor. Iar conceptele sînt întotdeauna compromisuri cu adevărul. Pentru că adevărul nu este unul și imuabil.

O altă interpretare posibilă: ceea ce animă întreaga creație este Tao. El este obîrsia și mormîntul tuturor lucrurilor. Corpul nu este decît forma, aparența. Atunci când purcelușii se îndepărtează de scroafa moartă, ei se supun principiului universal al schimbării.

Admirînd gesturile armonioase ale măcelarului său și ritmul muzical al cuțitului împlîntat în carcasele pe care le tranșă, prințul Mui îi lăudă îndemînarea artei sale. Măcelarul îi răspunse:

- Îndemînarea mea vine din faptul că eu sunt în Tao.

La începutul carierei mele nu vedeam decît boul. După ani de practică nu mă mai sinchiesc de întreg animalul și muncesc lasîndu-mă ghidat mai degrabă de spirit decît de ochi(1).

Mă potrivesc la constituția naturală a animalului și lama cuțitului meu urmărește interstițiile și se înfige în cavități. Nu tai nici mușchi, nici nervi și cu atît mai puțin oasele. Un măcelar bun își schimbă cutitul o dată pe an pentru că tranșează, un măcelar prost, lunar, pentru că ciopîrțeste. Eu, personal mă servesc de același cuțit de 19 ani și cu toate că a tăiat mii de boi, s-ar spune că tăișul i s-a ascuțit și mai și.

Finetea tăișului se introduce în spațiile articulațiilor și fibrelor și-mi mînuiesc cuțitul cu ușurință în spațiile vide pe care le-am lărgit astfel.

Iau aminte la dificultățile întîlnite de fiecare dată, lucrez fără grabă, așa încît părțile se separă singure, ca și cum aş fărîmița un pumn de pămînt.

În cele din urmă îmi retrag cutitul, mă ridic,
răsuflet și-l pun la locul lui.

- Minunat, zise printul, cuvintele acestui măcelar mă
învăț arta de a-mi dirija viața.

1. Aici, "spirit" în sensul de intuiție. Speculând mai
departe: intuiția, în locul cunoașterii raționale (ochii sînt
simbolul rațiunii).

Moartea și viața, existența și non-existența,
Succesul și eșecul, bunăstarea și sărăcia,
Virtutea și viciul, înțelepciunea și ignoranța,
Lauda și ocara, setea și foamea,
Caldul și frigul, se urmează,
Se transformă neîncetat și formează destinul.
La fel, zilele și nopțile se succed
Fără a putea ști începînd de cînd.
Dar toate aceste evenimente
Nu trebuie să perturbeze
Nici corpul și nici spiritul:
Este de ajuns să-ți păstrezi zi de zi calmul,
Să trăiești în pace cu ceilalți,
Să te adaptezi la circumstanțe și, astfel,
Să-ți dezvolti darurile naturale (1).

1. Transformarea perpetuă a lumii, alternanța fără sfîrșit
a contrariilor este o lege imuabilă. Nimeni și nimic nu ar
putea-o schimba. Și-atunci, la ce bun să te frămînti?
Esențialul este să fii în acord cu circumstanțele.

Tao are legile si evidentele sale.
El este dincolo de actiune si de formele sale
Se poate transmite dar nu poate fi primit
Poate fi obtinut dar nu poate fi văzut
Există înaintea cerului si a pământului
Își este propria rădăcină și cea a tuturor timpurilor.
El naște tot ce există
Zei și ființe.
Dincolo de zenit si de nadir
El nu are nici înălțime si nici profunzime(1)
El nu îmbătrânește, este fără durată.
Hsi Wei l-a obtinut și a pus universul în ordine
Fu Hsi l-a obtinut si a stabilit principiile eterne(2).
Prin el se mișcă soarele si luna.

1. "El nu are nici înălțime si nici profunzime", adică nu poate fi cuantificat.
2. Fu Hsi este, în tradiția chineză, creatorul trigramelor sacre care constituie osia "Cărții Schimbărilor" ("Yi Jing").

Cel care obține linistea, izbutește (1)

1. S-ar putea spune mai degrabă, cine are răbdare, izbutește. Conform principiilor naturale taoiste orice realizare vine la timpul ei. Astfel că nu ai nimic de făcut decât să aștepți încredințat că îți vei atinge scopul. Este ca și în anecdota cu pescarul care a debarcat la malul mării și a așteptat răbdător fluxul să-i transporte barca pe mal. Făcând astfel, el s-a scutit de un efort istovitor și totuși și-a atins scopul.

Maestre, de la cine ați aflat despre Tao?

Îl întreabă Man Po pe Mu Yu.

- Din scriptură

din literatură

din trezie

din atenție

din muncă

din sunet

din necunoscut

din vid

din infinitul fără început,

îi răspunse el (1).

1. Totul în acest univers trimite la Tao. În așa fel încât nu mai este nevoie de învățător. Ceva asemănător găsim în "Evanghelia după Toma" unde Iisus afirmă că El se află pretutindeni, în totul și în toate. Dorința de a sistematiza o cale care să ne conducă la Tao nu are nimic natural și ne îndepărtează de scopul căutărilor noastre.

Omul spiritual este altfel în raport cu ceilalți oameni.
Dar el este egalul cerului.

Astfel s-a zis:

Smerit în cer, superior pe pământ

Smerit pe pământ, superior în cer (1).

1. Si aici funcționează legea alternanței ale cărei ecouri le găsim și în Biblie. Smerenia pe pământ este principala virtute a creștinului care vrea să guste din viața vesnică. În aforismul nostru, însă, smerenia are un înțeles mai nuanțat. Adeseori, oamenii spirituali, care se bucură de aprecierile unanime, nu înseamnă nimic în "fața" Cerului. Dimpotrivă, cei care trec neobservați, neremarcați, sînt adeseori elevați în "fața" Cerului. În fond, cînd afirmăm că un om este evoluat spiritual o facem pentru că l-am comparat cu alți oameni mai puțin evoluți, sau cu un model formal de înaltă spiritualitate. Dar toate aceste obiecte de comparație exprimă "măsuri" pămîntesti și nu se potrivesc cu "măsurile" Cerului.

Impasibil în fața oricărei pierderi,
În fața oricărei schimbări,
Intrăm în cerul pur inițial(1).

1. Impasibilitatea în fata pierderii poate părea unora o expresie a cinismului. Sau chiar a nesimțirii patente. Pentru că, ne întrebăm, cum am putea rămîne liniștiti, netulburați, atunci cînd am pierdut o ființă apropiată?

Impasibilitatea nu trebuie să fie o manieră (auto)impusă de abordare a fenomenelor vieții. Pînă la un punct putem să ne manifestăm în chip natural afectarea. Contează, însă, să nu rămînem cramponați de ea.

Natura este asa cum este:

lucrurile curbate n-au nevoie de arc,

lucrurile drepte n-au nevoie de riglă,

lucrurile rotunde n-au nevoie de compas,

lucrurile rectangulare n-au nevoie de echer,

lucrurile care se unesc n-au nevoie de lipici,

lucrurile care se atașează nu au nevoie de frînghie.

Toate lucrurile se nasc, în chip spontan

Fără să știe de unde vin

Nici cum s-au produs

Și fiecare posedă calitățile sale intrinseci.

Și așa se-ntîmplă, de cînd hăul,

În ordinea naturii(1).

1. O invitație, am putea spune, la a-ți accepta propria natură care nu are nevoie de nici o corecție exterioară întrucît nu-i lipsește nimic.

Cel care îl cultivă pe Tao
Nu cultivă datoria și dreptatea socială
Ci-și dezvoltă mai întâi calitățile proprii(1).
Căci cel care îi vede pe alții
Fără a se vedea pe el însuși,
Cel care îi aude pe ceilalți fără a se auzi pe sine,
Își pierde claritatea viziunii
Și devine un altul
Decît el însuși.

1. Aici "calitățile proprii" nu trebuie înțelese în sens moral. În fond, găsim ceva moral, sau ceva "bun" în faptul că lucrurile s-au născut curbate, drepte, rotunde, rectangulare, etc (cf. aforismul de la pag. 39)? *Natura naturală* a fiecăruia este firea lui care nu poate fi privită cu ochi critic.

Un ucenic al unui celebru tâlhar îl întrebă:

- Calea lui Tao există oare și la noi?

- Firește, îi răspunse el.

Prin înțelepciune găsim prada.

Cu curaj punem primii mîna pe ea.

Cu eroism ne retragem ultimii.

Cu prudență

Am calculat dacă acțiunea noastră

Era posibilă sau nu

Și cu dreptate am împărțit prada.

Un tâlhar mare trebuie să aibă

Aceste cinci calități(1).

1. Calea lui Tao nu diferă în cazul tâlharului de drumul mare de cea a sfîntului retras în pustietăți pentru că s-a dedicat vieții spirituale. O idee care ne dă mult de gîndit...

O vedere prea rafinată abuzează de culori
Un auz prea rafinat abuzează de sunete
O caritate prea rafinată perverteste virtutea
O dreptate prea rafinată își pervertește principiul
Un ceremonial prea rafinat
Își pierde adevăratul obiect
O muzică prea rafinată aduce moleșeala
O înțelepciune prea rafinată dezvoltă
Reacții mecanice
O perspicacitate prea rafinată devine vicioasă.
Totuși, atunci când ne adaptăm
La condițiile naturale ale existenței,
Aceste opt feluri de activitate
Sînt o afacere personală.
Că le facem sau nu importă prea puțin.
Dar dacă nu ne limităm
La dispozițiile noastre originale,
Acestea opt perturbă înțelegerea
Și aruncă totul în jur în confuzie
Căci ele pun ființa în afara propriei sale naturi(1).

1. Excesele, la omul obișnuit, indiferent că sînt puse sau nu în slujba unor intenții bune, indiferent că sînt sau nu rafinamente elitiste, nu duc la un bun deznodămînt. Omul își depășește limitele naturale, si-si falsifică fiinta.

Rezultatul este confuzia care se răsfrînge și asupra anturajului.

Problema exceselor nu mai are însă nici o relevanță în cazul insului care l-a realizat pe Tao (care s-a adaptat la condițiile naturale ale existenței). Ele devin o afacere personală fără nici un efect nociv asupra celor din jur.

Ts'ui Kiu l-a întrebat pe Lao Zi:

- Cum am putea îmbunătăți ființele
Fără a le guverna?

- Băgați de seamă să nu le tulburați spiritul(1),
Răspunse Lao Zi.

Căci spiritul ființei umane este astfel făcut

Încît se simte oprimat de orice presiune

Și exaltat de orice incitare.

Oprimat, el se simte încarcerat.

Exaltat, el poate comite ravagii.

Suplețea și blîndețea întrec

Asprimea și violența

Care îngheață ca și gerul sau ard ca și focul.

1. Aici "spirit" în sens de suflet. O invitație la practica non-acțiunii (wei wu wei) în domeniul vieții sociale.

Doctrina perfectă este la fel de aproape
De fiinta umană
Ca si umbra de formă, si ecoul de sunet.
Chemati-o, ea răspunde, imparțială,
Gata să-și asume rolul de ajutor.
Fără obiect în miscarea ei, tăcută,
Ea te călăuzește spre scop,
Liberă să vină și să se ducă în eternitate
De-a lungul apariției și dispariției
Fenomenelor infinite (1).

1. Calea taoistă este la îndemîna oricui, pentru că nu este o doctrină artificială, născută din imaginație. Ea este o reflectare, în cele omenesti, a ordinii Naturii.

Trebuie să acceptăm ceea ce vine.
Să ținem cont de popor, oricât ar fi el de umil,
Să ne îndeplinim datoria chiar și nesupravegheați,
Să formulăm legi, chiar și incomplete,
Să realizăm lucruri, chiar și atunci când nu ne atrag,
Să-l respectăm pe celălalt,
Să dezvoltăm iubirea pentru făpturi,
Să împlinim riturile fără cusur,
Să cunoaștem dreapta măsură
A unei conștiințe elevate.
A adapta unitatea la schimbare, iată-l pe Tao (1).

1. Adeseori, încercând să adapteze unitatea la schimbare, taoistul va face chiar și lucrurile pe jumătate.

Prin urmare ce este Tao?
Există un Tao al cerului, și un Tao al omului.
În non-acțiunea care se impune,
lată-l pe Tao al cerului.
În acțiune și consecințele ei,
lată-l pe Tao al omului.
Tao al cerului este fundamental.
Tao al omului este accesoriu.
Să fim cu băgare de seamă la aceasta.

Vast, Tao cuprinde și sprijină toate lucrurile
Si fiecare om ar trebui să se potrivească cu el.
Pentru a-l înțelege trebuie să ne vidăm mintea (1),
Să practicăm non-acțiunea cerului (2),
Și necuvântarea liniștii.
A iubi ființele și a te îngriji de ele
Dezvoltă bunătatea,
A considera diferențele fără părtinire
Dezvoltă lărgimea vederilor.
A nu face distincții
Dovedește lărgimea de spirit.
A îmbrățișa contrariile este bogăție,
A împlini înțelepciunea este forță.
Cel care îl urmează pe Tao
Se adaptează vicisitudinilor vieții
Căci a nu merge împotriva
Mișcării naturale a lucrurilor
Duce la perfecțiune.
Cel care realizează în el aceste zece precepte,
E vizitat de întreaga creație.
Un astfel de om îngroapă aurul în munți
Si azvârle perlele în mare.
El nu se bate nici pentru putere
Și nici pentru renume,
Și nici nu se bucură de viața lungă,

Nici nu se plînge de moartea prematură.
El nu găsește nici un pic de plăcere în succes,
Dar nici mîhnire în eșec(3).
Chiar dacă îi pică un tron sau un imperiu lumesc,
El nu obține de aici nici avantaj
Și nici glorie personală.
El știe că toate lucrurile revin la unitate
Și că viața și moartea
Sînt faze ale aceleiași existențe.

1. Nu este vorba aici de meditație în sensul yoghin pan-indian al termenului. Mai degrabă întîlnim aici, în tradiția taoistă, exigența de a te debarasa de toate ideile preconcepute. Ca în proverbul: la pomul lăudat să nu te duci cu sacul. Deci: un vid de prejudecăți.

2. Autorul specifică: să practicăm non-acțiunea cerului. Adică, să ne inspirăm din natură. Să fim spontani, naturali. Altminteri, termenul "non-acțiune" ne-ar putea trimite la înțelesuri străine taoismului dar prezente în ascetica creștină. Non-acțiunea, în acest sens, nu poate fi confundată cu indiferența detasată, cu pasivitatea absolută în fata vieții.

3. Autorul exagerează desigur conduita paradoxală a adeptului Căii. În fond, a te bucura de succes, a te necăji de eșec, sînt atitudini naturale în directă legătură cu Calea cerului.

Fără Tao, forma nu poate căpăta viață.
Fără eficacitate, viața
Nu se poate înveșmînta cu inteligența.
A-ți păstra forma, a-ți trăi viața,
A-ți stabili calitățile și a-l realiza pe Tao,
Oare nu asta înseamnă a te împlini?
Cel care s-a împlinit țîșnește spontan,
Se mișcă fără premeditare,
Iar ființele îi calcă pe urme.
El vede acolo unde totul este întunecos,
El aude acolo unde totul este tăcere.
Numai el vede lumina în obscuritate.
Numai el detectează armonia în tăcere.
El se poate adînci în profunzimile materiei.
Se poate ridica pe înălțimile spiritului.
Și-aceasta pentru că rămîne
Într-o relație justă cu toate lucrurile.

Dacă liniștea apei permite
Oglindirea a tot ce se prezintă,
Oare ce nu poate face cea a spiritului?
Spiritul înțeleptului este liniștit,
Oglindă a universului și a ființelor(1).

1. Aici, ideea de liniște (a apei, a spiritului) poate să ne încurce. Când pomeneste de apa care oglindește totul, pentru că nu este agitată, autorul are în vedere mai ales acea atitudine de spirit nepartizană, care se deschide unanim spre viață așa cum este ea. Există, desigur, și liniștea mult trâmbițată a mentalului yoghinului, care a atins suprema detașare; dar această "liniște", îndoielnică, nu este scopul final al taoismului clasic.

Cel care vrea să obțină bunuri devine pofticios.
Cel care vrea onoruri este avid de toate titlurile.
Cel care vrea puterea
Cu greu s-ar mai putea lipsi de ea:
El tremură atunci când o are
Și disperă atunci când o abandonează.
- Acești oameni nu-și înfrînează dorințele
Și cad sub instrumentele guvernării:
Disgrație, favoare, confiscare, bunuri, ofensă,
Porunci, suferințe, condamnări, se înlănțuie
Pînă la moarte...
Asa că s-a zis:
A-i conduce pe alții înseamnă
A te rectifica ,mai întîi pe tine însuți (1).
Porțile eliberării nu se deschid
Pentru cel care nu practică aceste precepte.

1. "Rectificarea" este o *metanoia*, o transformare funciară care ne deschide ochii și sufletul la noua scară de valori/non-valori a taoismului.

Dacă masculul si femela aparțin aceleiași specii
Unirea lor se derulează în funcție de genul lor.
Natura își urmează cursul,
Destinul nu se modifică,
Timpul nu se poate opri din scurgerea lui,
Și nu-l putem obtura pe Tao.
Îndată ce l-am atins pe Tao
Nu mai există nimic care să nu poată fi împlinit.
Fără el,
Nu există nimic care să poată fi împlinit.

Cel care nu participă la schimbarea
Universală
Oare cum ar putea să-i schimbe el
Pe ceilalți oameni? (1)

1. Sau, altfel spus: cel care nu se poate schimba, nu-i
poate schimba pe alții. O altă idee ar fi: atunci când vrei
să-i schimbi pe ceilalți trebuie să fii în ton cu vremurile.
Căci vremurile sînt reflectarea în ordinea umană a
principiului universal al schimbării (Tao).

S-a zis:

Înțeleptul este liniște.

Calmul îi asigură echilibrul,

Detășarea îi asigură libertatea

Și îndepărtează de la el

Angoase, mîhniri, influențe pernicioase,

Integru,(1) el își păstrează mintea limpede

Și, senin, el strălucește.

1. Înțeleptul este ființa integrală, omul total. El este plenitudine.

Esentialul este să te reformezi pe tine însuți.
Astfel am putea atinge ultima bucurie:
Cei din vechime apreciau
Că este fericită o astfel de ființă.
Astăzi, se crede că fericirea se găsește
Într-o funcție importantă, o însărcinare oficială.
Și totuși unde este natura omului în toate astea?
Aceste demnități vin cu titlu provizoriu
Nu le putem nici evita și nici păstra.
Este inutil să te mîndrești pentru funcția ta înaltă,
Așa cum este inutil să te subestimezi
Dacă esti sărac.
Este suficient să-ți păstrezi echilibrul sufletesc
Și aceasta, în toate situațiile, pentru a fi fericit.
Dar astăzi, a avea sau a nu avea funcție
Este motiv zadarnic de îngrijorare.
Astfel s-a zis:
A te lăsa dominat de afaceri,
A permite naturii tale să fie coruptă prin cuvinte,
Înseamnă a naște o confuzie de valori,
E ca și cum ai merge în mîini(1).

1. Suferința omului provine din aceea că și-a pierdut natura sa reală. El se identifică cu o funcție, cu un post, cu un titlu de noblețe, cu un rol social și astfel

își îngrădește libertatea naturală. Iată ce înseamnă o răsturnare de valori.

Dacă nu luăm în considerare diferențele lor:
Toate ființele se dovedesc a fi mari
Dacă scoatem în relief mărimea lor.
Toate ființele se dovedesc a fi mici
Dacă scoatem în evidență micimea lor.
Dacă considerăm eficacitatea lor
Toate ființele se arată a fi eficace.
Toate ființele se dovedesc a fi ineficace
Dacă arătăm ineficacitatea lor.
Toate ființele au dreptate
Dacă punem în valoare punctul lor de vedere
Si toate ființele greșesc
Dacă scoatem în evidență iraționalitatea lor.

O bîrnă poate sparge un zid,
Dar nu poate repara gaura;
Fiecare lucru își are specificul său.
Curierii faimoși puteau alerga o mie de li
Într-o singură zi,
Dar ei nu puteau prinde un șobolan
Așa cum o face pisica;
Fiecare lucru își are capacitatea sa.
O bufniță poate prinde noaptea un purice
Sau poate vedea un fir de păr
Dar ziua ea nu poate vedea nici măcar un deal;
Fiecare lucru posedă propriile sale aptitudini.
Astfel s-a zis:
Cel care decide adevărul,
Fără a considera falsul,
Care vorbește de ordine fără a-i vedea corolarul,
Dezordinea,
Nu înțelege nimic din marile principii ale universului
Nici din realitățile care călăuzesc ființele.

Tao este fără început și fără sfârșit.
Tot restul moare, trăiește,
E guvernat de impermanență.
Totul își schimbă forma neîncetat,
Timpul nu poate fi reținut,
Iar corpul se transformă pe zi ce trece.
Succesiunea stărilor este infinită
Și fiecare sfârșit este urmat de un nou început.
Datoria fiecăruia este dictată
De principiile universale.
Viata ființelor umane
Se poate compara cu un cal în galop,
Modificându-se în fiecare moment al mișcării.
Prin urmare: ce să faci, ce să nu faci?
Urmează fluxul transformărilor (1).

1. Ce vom face sau nu este dictat de împrejurări. Adică, nu există un consemn universal valabil și, mai ales, imuabil, pe care să-l urmăm.

Cine îl cunoaște pe Tao
Înțelege ordinea universului,
Știe să cîntărească circumstanțele,
Discerne pericolele.
Discriminarea sa îl pune la adăpost
De foc, de apă, de fiarele sălbatice(1).
Sîngele rece îl ajută să perceapă
Situatiile critice sau sănătoase.
Egal în fericire ca și în nefericire(2)
Atent la ce refuză și la ce acceptă
Nimic nu-l poate atinge.

1. Cine îl cunoaște pe Tao știe că universul este supus legii schimbării perpetue, a alternanței yin-yang. El mai știe că aceste schimbări se realizează în chip natural, spontan, după legea minimei rezistențe. Identificarea situației, însă, adică aprecierea corectă a momentului în funcție de polaritatea vid-plin, îi indică cunoscătorului cînd să acționeze și cînd să se abțină...

2. "Egal în fericire ca și în nefericire", în sensul că nu se cramponează de fericire și nici nu se cambrează față-n față cu perspectiva dezastrului.

- Ce este oare ordinea cosmică? (1)

Ce este ordinea umană?

Întrebă domnul Fluviu.

Jo, din marea Nordului, îi răspunse:

- Calul și boul au patru picioare,
Iată ordinea cosmică.

Îi punem calului frâu,
Și boului un inel în bot,
Iată ordinea umană.

1. "Ordinea cosmică" s-a mai numit și Calea Cerului, sau Tao.

A călători pe mare și a nu te teme
Nici de șerpi și nici de dragoni
Iată curajul pescarilor.
A călători pe pământ și a nu te teme
Nici de tigri și nici de rinoceri
Iată curajul vânătorilor.
Atunci când tăișurile nude se ciocnesc
A considera că moartea este ca și viața
Iată curajul războinicilor.
A ști că eșecul își are destinul său
Că succesul își are ora sa
Și a sta fără teamă în catastrofă
Iată curajul înțeleptului.

Regele Zhou a trimis doi emisari la Zhuang Zi pentru a-i propune un post de ministru.

Zhuang Zi pescuia în râu. După ce i-a ascultat, fără a-și ridica undița din apă, le-a zis:

- Am auzit spunându-se că regii Zhou păstrează cu venerație, în templul strămoșilor, carapacea unei țestoase sacre care ar fi murit de mai bine de trei mii de ani. Ce credeți, această țestoasă ar fi preferat să moară și să fie venerată sau, vie, să-și târască coada prin noroi?

- Ar fi preferat să continue să trăiască și să-și târască coada prin noroi, răspunseră emisarii.

- Întorceți-vă, zise Zhuang Zi. Și eu la fel, prefer să-mi târăsc coada prin noroi(1).

1. Pentru un taoist viața la curte, posturile înalte, onorurile, nu înseamnă altceva decât alterarea autenticei naturi umane. Ele echivalează cu moartea. De unde refuzul lui Zhuang Zi.

Un sac mic nu ar putea conține un obiect mare.
O frânghie prea scurtă nu atinge fundul puțului
Fiecare lucru își are valoarea sa(1).

1. Dacă frânghia scurtă nu poate atinge fundul puțului, asta nu înseamnă că ea nu poate fi utilă. În cel mai rău caz, ea nu va fi utilizată la scoaterea apei din puț, dar și-ar putea găsi rostul în altă activitate.

Dacă miza unei partide este făcută din jetoane
Jucătorul se simte în largul său.
Dacă miza este bursa sau centura sa
El se va simți nervos.
Dacă miza este aurul galben
Își va risca toate avuțiile.
Și totuși iscusința sa este aceeași
Dar tulburarea îi vine din valoarea mizei.
Cel care se atașează de bunurile exterioare
Devine stîngaci în forul său interior(1).

1. Atunci cînd dorești cu tot dinadinsul să obții ceva în viața socială, trebuie să te supui etichetei, conformismului social. Or asta înseamnă să-ți alterezi natura reală. Să nu mai fii tu însuți. De aici nervozitatea, angoasa, etc.

Interiorizarea fără exagerare

Exteriorizarea fără exces

A ști să ții măsura

Sînt aici trei elemente ale succesului(1).

1. Nu este vorba aici de faimoasa cumpătare care străbate de la un capăt la altul etica și morala creștină. Cuvîntul "măsură" se referă mai degrabă la ideea de limită naturală a lucrurilor și ființelor. Ca să folosim un exemplu: nu există o măsură precisă universală a cantității de alcool care poate îmbăta un om. Fiecare își are propriile sale limite (unul bea mai mult, altul mai puțin...). A-ți cunoaște limita naturală în toate ipostazele vieții înseamnă în fond "a ști să ții măsura".

Zhuai artizanul trasa cercuri cu mîna liberă
La fel de bine ca și cu compasul.
Degetele sale se acomodau natural
Cu forma lucrurilor pe care le crea,
Fără a lăsa impresia că se concentrează.
Îndemînarea lui venea din libertatea
Minții sale care se împletea cu formele.

Pantofii potriviți te fac să-ți uiți picioarele.
O centură potrivită te face să uiți de șale.
A uita distincția dintre pro și contra
Îi permite minții să se adapteze perfect
La influențele exterioare sau interioare
Uitîndu-se în faptă.

Într-o zi, pe cînd se plimba printr-o pădure de castani, Zhuang Zi văzu o pasăre ciudată care venea din sud, cu aripi lungi de sapte picioare și ochi holbați. Pasărea îi atinse în treacăt capul și se aseză puțin mai încolo.

Ce să fie oare cu pasărea asta care nici nu vede cu ochii ei holbați și nici nu-si ia zborul cu aripile ei mari? se întrebă el. Își ridică mantaua, își armă arbaleta și se îndreptă spre ea, gata să o săgeteze.

Văzu atunci că un greiere își savura prada la umbră, uitîndu-se cu totul. Și mai văzu că o călugăriță pe o frunză era gata să înșface greierele pentru a-l mînca, uitînd astfel să vegheze asupra propriului ei corp. Și înțelese că pasărea bizară făcuse la fel pentru a înhăta aceste prăzi.

Vai! își zise Zhuang Zi, ființele se vatămă reciproc și pierderea urmează cîștigului! Tulburat, puse deoparte arbaleta și se reîntoarse. Atunci, pădurarul îi apăru în spate și-l potopi de injurii.

Zhuang Zi se închise în casă și nu mai ieși timp de trei zile.

Ucenicul său Lin Zhu l-a întrebat motivul purtării lui.

- Atașîndu-mă de formele exterioare, mi-am pierdut adevărata natură, răspunse Zhuang Zi.

Cine contemplă apele mocirloase nu le contemplă pe cele limpezi. Maestrul meu m-a învățat să bag de seamă să urmez obiceiurile ținuturilor traversate. Or, plimbându-mă printr-o pădure de castani mi-am uitat adevărata natură, la fel cum și coțofana și-o uită pe a sa când dă buzna să piară alături de insectele care s-au uitat pe ele însele. Pădurarul m-a luat atunci drept hoț și m-a "vînat" la rîndu-i. Toate astea m-au tulburat (1).

1. Furat de obiceiurile lumii în care trăiește, prins în vîltoarea ambiției și dorinței, omul pierde autentică sa natură. El îi "vînează" pe semenii săi și devine la rîndu-l "vînat" pentru alții. (Conform proverbului: "orice naș își are nașul").

O altă interpretare: Zhuang Zi este luat drept un altul, drept tîlhar, și apostrofat de pădurar, pentru că nu a respectat cutumele regiunii pe care o traversează - pădurea de castani -, așa cum a fost învățat de maestrul său. În fond, ce ar putea crede un pădurar despre un ins pe care îl surprinde în pădure cu arbaleta în mînă? Nu l-ar lua drept braconier?

Un fermier nu dădea doi bani nici pe rangurile onorifice și nici pe onorariile aferente. El se îngrijea de turma sa așa încît boii săi erau toți bine hrăniți. Ducele Meu, fără a se sinchisi de conditia lui modestă, îi oferî un minister.

La drept vorbind, e la fel pentru toate fiintele:
Ceea ce găsim frumos
Pare minunat, extraordinar
Ceea ce găsim urât, pare dezgustător și corupt.
Adevărul este că, pretutindeni și dintotdeauna,
Ceea ce pare dezgustător și corupt
Se transformă în minunății extraordinare
Iar ceea ce pare minunat și extraordinar
Se metamorfozează în putrefacție grețoasă.
Așa încât s-a spus:
În univers nu există decât un singur suflu
Astfel înțeleptul
Venerează unitatea tuturor lucrurilor (1).

1. Aici, "suflul" (qi) este ceea ce au comun toate lucrurile și faptele din univers. Toate cad sub incidența principiului alternanței și unității contrariilor.

Dacă trupul tău seamănă
Cu o ramură de copac uscată
Dacă sufletul tău seamănă
Cu cenușa stinsă,
Curn ai mai putea fi atins
De o catastrofă?(1)

1. Acest aforism dă apă la moară adepților ascezei și mortificării trupesti și mentale. În realitate, el este metafora principiului transformării și alternanței universale. Trupul asemănător unui copac uscat este inversul trupului plin de vigoare, pleznind de sănătate și mustind de seva vieții. Dar această "bunăstare" trupească a atins oarecum o culme care amenință să se transforme în inversul ei, în mizerie trupească. La fel și în cazul spiritului (suflet/minte): atunci când nutrim cele mai entuziaste sentimente, deprimarea nu este departe...

Am putea conchide de aici că taoistul cultivă *deliberat* mortificarea trupească și "mentală"? Dacă ar face-o, atunci înseamnă că el s-a îndepărtat de Tao. Pentru că orice acțiune deliberată te înstrăinează de Tao...

Universul este superb
Dar el nu vorbește de asta.
Cele patru anotimpuri se succed
După legea lor
Dar nu discută nimic în această privință.
Creația întreagă se bazează
Pe principii absolute
Care rămân neformulate(1).

1. Formulate, principiile absolute nu ar mai fi absolute. Orice sistematizare dogmatică a absolutului cade în capcana unilateralității utopice. Pe de altă parte, nimeni nu poate explica cum face cutare lucru atunci când "facerea" îi vine de la sine, în chip spontan, natural. Odată, un compozitor a fost întrebat de un admirator: "Cum faceți atunci când compuneți?" El i-a răspuns sec: "Habar n-am! Muzica îmi vine în minte gata făcută. Nu-mi mai rămîne decît să pun mîna și s-o notez pe portativ..."

Tung Kuo Zi îl întreabă pe Zhuang Zi:

- Unde se află ceea ce ați numit Tao?
- Nu există loc în care să nu se afle.
- Indicați-mi unul din aceste locuri.
- În această furnică.
- Mai jos?
- În acest fir de iarbă.
- Mai jos?
- În această fărîmă de cărămidă.
- Și mai jos?
- În lături.

Tung Kuo Zi tăcu atunci.

Iar Zhuang Zi îi zise:

- Întrebările dumneavoastră nu ating esențialul (1).

1. Întrebările vin din curiozitate, din dorința de a cunoaște. Dar Tao nu poate fi cunoscut în sens intelectual. Cunoașterea intelectuală încinge spiritele și naște disputele. Adevărata cunoaștere a lui Tao înseamnă trăirea în Tao. Ea solicită o restructurare de fond a ființei umane.

Cine se ține deasupra oricărei mîinii
Nu va mai fi niciodată mînios
Căci mînia sa va ieși din nemînie.
Cine se ține deasupra agitației umane
Fapta sa purcede din non-acțiune.
Cine vrea să rămînă mereu calm
Își reglează respirația.
Cine caută inspirația exactă
Își urmează inima.
Cine vrea să actioneze cu justete
Nu acționează decît din necesitate.
Aceasta este calea înțeleptului (1).

1. Mînia celui care nu e mînios este conjuncturală. Ea nu-și află rădăcina într-un caracter iritabil. La fel și în cazul agitației și non-acțiunii. Acțiunea justă, afirmă Zhuang Zi, este dictată de conjunctură. De aici și diferența între efortul de a-ți controla respirația pentru a-ți păstra calmul, și inspirația care provine din cultivarea inimii, adică din intuiția naturală. Din nefericire, acest din urmă procedeu, care nu cere nici un efort, a rămas total necunoscut omului modern.

Băiețelul zise:

- Cel care știe să guverneze lumea

Trebuie s-o facă ca unul care paste caii.

El bagă de seamă

Și înlătură tot ce ar putea să le facă vreun rău (1).

1. De notat aici ideea curioasă că un băiețel de cîțiva anișori știe mai bine decît oricine cum trebuie guvernată lumea. Adevărata știință nu ține de vîrstă, pentru că nu este o cantitate de ceva acumulat în timp. Ea este observație și intuiție naturală. De aceea se află la îndemîna copiilor.

Orice existență își are propriul absolut
Orice cercetare, propria sa lumină
Orice comunitate, pivotul său
Orice început, sensul său.
Cine îl descifrează pare că nu-l înțelege.
Este inutil să ne întrebăm despre finit sau infinit.
Înapoia fenomenelor care se schimbă
Există neschimbarea.
De ce să n-o consultăm?(1)

1. Schimbarea este permanentă - alternanța yin-yang care constituie esența universului. Această permanentă a alternanței oferă singurul subiect întemeiat de meditație.

Străinul spune:

- Adevărul se află în sinceritate

Cine nu este sincer

Nu-l poate influența pe un altul...

Numai adevărul interior

Permite minții să acționeze în exterior;

În asta constă valoarea adevărului.

Utilitatea sa consistă în a pune

Fiece lucru la locul său(1).

1. "Adevărul interior" este o minte lipsită de prejudecăți, deschisă posibilului și probabilului. Când realizăm această "sinceritate" interioară putem lămuri rostul tuturor lucrurilor care ne înconjoară.

Metalul și lemnul îl pedepsesc pe om din exterior.
Agitația și excesul
Îl pedepsesc din interior.
Numai ființa autentică
Scapă pedepselor
Care vin din interior și din exterior(1).

1. Omul care cultivă firescul intră în armonie cu universul. De aceea este scutit de "pedepse".

Din toate instrumentele morții
Ambiția
Este cea mai nocivă(1).

1. Ambiția este cea mai ucigătoare pentru că se opune firecului. Ea forțează nota căutând să obțină cu tot dinadinsul ceea ce și-a propus. De aceea ea este potrivnică vieții.

Confucius l-a vizitat pe Lao Zi. Acesta din urmă tocmai își spălase părul și și-l usca la soare. S-ar fi putut spune că trupul său, așa cum sta nemișcat, părea ca și mort. Confucius așteptă o vreme, apoi se apropie și zise:

- Oare mă înșeală ochii sau e adevărat ce văd? Aveți aerul unui copac mort care nu mai dă nici un semn de viață.
- M-am zbenguit în nenăscut, răspunse Lao Zi.
- Ce să însemne asta? Întrebă Confucius.
- Mintea mea e-atît de uluită încît nu știu ce să zic. Gura îmi este mută și nu poate să se exprime. Dar voi încerca să aproximez adevărul:

Perfectul principiu negativ (Yin) este malestos pasiv. Perfectul principiu pozitiv (Yang) este puternic activ. Unul vine din cer, celălalt din pămînt. Osmoza lor crează armonia prin care toate lucrurile sînt produse. Există probabil o cauză primă dar nu-i vedem niciodată forma care totuși umple spațiul. Există lumina, există întunericul. Zilele vin și lunile trec. Creația este mereu la lucru. Viața vine de undeva și moartea ne conduce undeva. Început și sfîrsit se urmează neîncetat și noi nu știm cînd totul se va sfîrși. Dacă nu este aici rezultatul unei cauze prime, atunci ce să fie oare?

- Dar, zise Confucius, ce vrea să zică: a te zbengui în nenăscut?

- Perfecta bunătate și perfecta liniste. Cel care atinge aceasta este o ființă umană perfectă (1).

1. Autentică natură umană este "bună", nu în sensul de bine opus răului, ci în sensul de ceva "rotund", perfect, căruia nu-i lipsește nimic.

"Nenăscutul", "neființa", "vidul" sînt tot atîtea denumiri ale lui Tao. "Nenăscutul" este obîrsia tuturor lucrurilor și fiintelor din univers. A te "zbengui" în *nenăscut* înseamnă a regăsi spontaneitatea inițială a bebelușului nou-născut, a realiza armonia (care este extaz) cu totul și cu toate.

Zhuang Zi traversa munții cînd văzu un copac cu un frunzis bogat. Un tăietor de lemne se afla în preajmă, dar nu-l tăia. Zhuang Zi l-a întrebat motivul și celălalt răspunse: "Nu-i bun de nimic". Zhuang Zi zise atunci: "Multumită virtuții de a nu avea calități excepționale, acest copac și-a atins vîrsta".

Cînd Maestrul (Zhuang Zi) a părăsit muntii, s-a oprit la locuința unui prieten. Prietenul, fericit, a poruncit servitorilor să taie o gîscă și să o gătească. Servitorul întrebă: "Una din gîste stie să gîgîie. Cealaltă nu știe. Pe care s-o tai?" Stăpînul zise: "Tai-o pe cea care nu gîgîie". A doua zi, un ucenic îl întrebă pe Zhuang Zi: "Ieri copacul din munți, pentru că nu avea calități superioare, a reușit să-și atingă vîrsta. Dar acum, gîsca gazdei noastre, pentru că nu are calități excepționale, a trebuit să moară. Care e părerea domniei tale în această privință?"

Zhuang Zi răspunse rîzînd: "Pозиția mea se situează între faptul de a avea calități excepționale și faptul de a nu avea așa ceva. Totuși această poziție nu este justă decît în aparență; în realitate nu este. De aceea, cei care practică această metodă nu sînt scutiți de necazuri. Dar dacă înaintăm cu Tao și cu Te (Calea și puterea ei spirituală), va fi cu totul altfel. Cine se unește cu Tao și cu Te este cu

strămoșul lucrurilor... și cum ar mai putea fi el tulburat?" (1).

1. Textul nostru tratează dilema util-inutil, sau dacă e bine sau nu să ai calități excepționale, să te remarci, să fii util. În primul caz, Zhuang Zi susține că inutilitatea îți prezervă viața. În al doilea caz, cel al gîștei care este sacrificată pentru că nu gîgîie, ipoteza sa nu se verifică. Atunci se impune "calea de mijloc": a te situa între faptul de a avea și faptul de a nu avea calități excepționale. Dar (și) această poziție nu te scutește de neazuri. Singura salvare este cultivarea Căii. Taoistul nu este tulburat, pentru că el nu se împotrivește destinului, nu se pune de-a curmezișul întîmplării. El înaintează împreună cu schimbarea și nu în răsăr. El știe cînd e cazul să te arăți util și cînd nu...

A te mulțumi să consideri faptele, a fi circumspect, a evita orice expresie superfluă a sentimentului, și riscul întîlnit într-o negociere este scăzut. Căci în orice raport interuman antagonismul se ascunde sub cordialitatea aparentă și poate izbucni, la fel cum băutorii la un chef, mai întîi calmi, se excită din ce în ce mai mult.

Tot astfel în toate afacerile între oameni.

Cuvîntul este ca și vîntul pentru val. Acțiunea începută poate fi deturnată de la scopul ei.

Prin vînt, valurile se ridică...

Mînia amplifică divergența și urmează vorbele inutile și argumentele false care atîță pasiunile, așa încît, fără a ne da seama, uităm scopul.

Nu trebuie să vrei să forțezi rezultatul. Orice exces depășește dreapta măsură(1).

1. "Dreapta măsură" în sensul de măsură naturală.

Confucius i-a zis lui Yen Mui:

- Tao în sinea noastră nu poate fi scindat(1). Altminteri își pierde unitatea. Si dacă-si pierde unitatea el devine nesigur și-i provoacă astfel minții tulburare, tulburare căreia nu-i putem scăpa.

Pe bună dreptate cei din vechime spuneau că omul ar trebui mai întâi să se întărească și să-l afle pe Tao în sine însuși și-apol să-l găsească pentru sau în ceilalti.

Înainte de a fi realizat așa ceva, la ce bun să te expui vicisitudinilor celorlalti?

Căci altminteri, riscăm ca toată eficacitatea să se reducă la dorința zadarnică de renume si ca toată înțelepciunea să se piardă în dispute.

1. Tao în noi înșine este principiul unității tuturor contrariilor. Sau, în termenii lui C.G. Jung: conjuncția conștientului cu inconstientul. In această lumină este evident că scindarea lui Tao din noi conduce la consecințe dezastruoase, atât psihice cât și somatice.

Cel care se lasă devorat de griji se dezechilibrează grav. Teamă îi paralizează acțiunea, mintea sa cuprinsă de îndoială pare că plutește între cer și pământ, împărțită între emoțiile pozitive și negative, între avantajele de obținut și prejudiciile de evitat. Toate acestea agitându-se în el crează o flacără devoratoare care îi distruge pacea interioară. Mintea, limpede ca și luna, nu rezistă flăcărilor pasiunilor care te fac să-ți pierzi controlul și să-l uiți pe Tao, calea justă(1).

1. Dacă ne lăsăm devorați de grijile acestei lumi este pentru că ignorăm Calea, principiul Taoist care spune că totul în acest univers este opera legii alternanței. Totul apare și dispare, se naște și moare, urmînd cursul firesc al fenomenelor naturale. Succesul și eșecul se împletesc - ele vin fiecare la timpul lor și este cu totul inutil să vrem să le forțăm sau să le evităm. În realitate nimeni nu poate produce nimic în acest univers dacă nu este în acord cu Tao, și ignoră dreapta măsură care este cea a fenomenelor naturale. În fond, este ceea ce spune și Iisus atunci cînd arată că nimeni nu-și poate clinti nici măcar un fir de păr din capul său dacă nu asta e voința lui Dumnezeu.

Hui Zi i-a zis lui Zhuang Zi: "Vorbele dumneavoastră sînt inutile". Zhuang Zi i-a răspuns; "Trebuie să știi ce este inutil pentru a cunoaște ce este util. Deși pămîntul este imens, ceea ce îi este util omului se rezumă la un petec pe care să-si pună picioarele. Dar dacă i-am săpa pămîntul de sub picioare i-ar mai fi oare util?"

- Nu, firește, zise Hui Zi.

- Atunci, reluă Zhuang Zi, e limpede că inutilul este util.

Zhuang Zi se afla pe patul de moarte iar ucenicii săi și-au exprimat intenția de a-i face funeralii somptuoase. "Inutil, le-a zis muribundul, căci cerul și pământul vor fi dublul meu sicriu (1), soarele și luna ambele mele discuri de jad, stelele și steaua Polară perlele mele, toate ființele cortegiu. Oare nu este gata calabalâcul meu funerar? Ce i-ați mai putea adăuga?

- Dar ne temem, ziseră ucenicii, că gaia și corbul vă vor devora.

- Sus, risc să fiu devorat de corb și de gaie; jos, de coropijnite și de furnici. Vai, câtă parțialitate să vreți să mă refuzați corbilor ca să mă dati furnicilor!

1. "Cerul și pământul", o exprimare simbolică a principiului alternanței yang-yin, care nu este altul decât Tao. Sicriul lui Zhuang Zi este legea schimbării perpetue la care el s-a ajustat minunat!...

Metoda purificării mentale

Constă în următoarele:

Mai întâi, concentrează-te.

Nu asculta cu urechea ci cu mintea

Nu asculta cu mintea ci cu suflul.

Urechea ascultă, mintea reprezintă,

Numai suflul se conformează oricărei situații

Căci este vînt vid (1).

Vidul purifică mintea.

În vidul mental pătrunde lumina (2)

Ca și (imaginea) peisajului prin fereastra odăii goale.

1. "Suflul" nu este totuna cu respirația. Ci o formulă care desemnează duhul (mentalul) original, adică neîntinat de idei și concepții preconcepute.

2. O idee asemănătoare găsim în "Evangelhia după Toma": "Cînd discipolul este plin, el este plin de tenebre; cînd e gol (vid), e plin de lumină..."

Omul, cînd se bucură prea mult
Gravitează în jurul polului pozitiv.
Cînd se necăjește prea mult,
El gravitează în jurul polului negativ.
Fără echilibru între luminos și obscur,
Cadenta anotimpurilor,
Armonia între cald și frig,
Sînt perturbate.
Ființa suferă din această pricină,
Își pierde centrul de greutate,
Își dereglează umorile și devine incapabilă
Să-și finalizeze gîndurile și faptele.
Astfel lumea întreagă devine prada
Ipocriziei și instabilității (1).

1. Există o măsură în toate lucrurile. Ignorînd acest adevăr universal, omul se poate dezechilibra grav, după cum exagerează nota fie în bucurie, fie în amărăciune. Dar și mai grav: dezechilibrul său se răsfrînge și asupra anturajului. De aici ipocrizia - care nu este adeseori decît o expresie superfluă a sentimentelor noastre - și inconsecvența...

Universul este unitatea tuturor fapturilor. Dacă atingem această unitate și ne identificăm cu ea, mădularele trupului nostru nu ne vor mai fi decât țărână, în timp ce viața și moartea, sfârșitul și începutul nu vor mai diferi prin nimic de succesiunea zilei și nopții care nu poate tulbura pacea noastră lăuntrică. Cu atât mai puțin vom fi tulburați de câștigul și pierderea temporale, de noroc sau de ghinion! (1)

1. În filozofia hermetică citim ceva asemănător: ceea ce este în afară este și înăuntru, și viceversa. Această omologare a universului exterior cu cel interior, a omului cu lumea, este o concepție larg răspândită în antichitate.

Zhuang Zi ne invită aici să imităm modelul lumii exterioare, modelul lui Tao care le aduce pe toate laolaltă, și să realizăm unitatea interioară.

Ceva identic ne propune psihologia lui C.G. Jung: realizarea Sinelui care înseamnă *unirea contrariilor*, în speță conjuncția conștient-inconștient.

1200

Dacă ne lăsăm devorați de grijile acestei lumi este pentru că ignorăm Calea, principiul Taoist care spune că totul în acest univers este opera legii alternanței. Totul apare și dispare, se naște și moare, urmînd cursul firesc al fenomenelor naturale. Succesul și eșecul se împletesc - ele vin fiecare la timpul lor și este cu totul inutil să vrem să le forțăm sau să le evităm. În realitate nimeni nu poate produce nimic în acest univers dacă nu este în acord cu Tao, și ignoră dreapta măsură care este cea a fenomenelor naturale. În fond, este ceea ce spune și Iisus atunci cînd arată că nimeni nu-și poate clinti nici măcar un fir de păr din capul său dacă nu asta e voința lui Dumnezeu.